

Inhoud

Inleiding 9

1. De Lessen van Darlington (1907) 17
2. Verlos ons van de scheidsrechterlijke dwaling (1924) 37
3. Binnen in het voetbalpaleis (1935) 57
4. Vergeet de bal (1940) 75
5. Op weg naar het einde (1946) 89
6. De brieven schrijver uit Amstelveen (1963) 101
7. Een schoenenwinkel in de grote stad (1969) 115
8. Het zoveelste balcontact van JC (1974) 127
9. De wedstrijd van mijn vader (1978) 143
10. Speelbal van de wind (1983) 159
11. Vliegen zonder vleugels (1988) 169
12. Sleutelback van Oranje. Of een terugkeer naar Beverwijk (2001) 183
13. Stenen in Aveiro (2004) 195
14. Spin de mythe. Of een pleidooi voor de voet van Casillas (2010) 207

Verantwoording 225

Dankwoord 227

Literatuur 231

Inleiding

Voetbal is een sport zonder historisch besef. Sir Alex Ferguson deed deze uitspraak in de laatste jaren van zijn loopbaan als de manager van Manchester United. Hij had alles gewonnen. Hij had meer bereikt dan hij ooit had durven dromen. En toch was de Schotse voetbalmanager vooral benieuwd naar het elftal van morgen, nog steeds hongerig naar weer een nieuwe wedstrijd.

Vrijwel dagelijks, maar zeker wekelijks, wordt deze ridderlijke blik op het voetbalspel verwoord in een bondige soundbite, uitgesproken door een speler. Ten overstaan van een cameraploeg neemt hij, of zij, rustig de tijd om het nog een keer goed uit te leggen.

‘De belangrijkste wedstrijd is de eerstvolgende wedstrijd,’ zegt de voetballer. En hoewel iedereen dit al veel en veel en veel vaker heeft gehoord, klinkt het toch steeds weer als iets belangrijks. De reden is het hoopvolle dat erin doorklinkt. Te ver vooruitkijken heeft geen zin. En met terugkijken win je niet alsnog. Maar in de eerstvolgende wedstrijd ligt altijd weer de hoop op succes opgesloten: herhaald of eindelijk weer eens succes, de hoop is bij de eerstvolgende wedstrijd altijd dezelfde.

Die hoop telt niet meer voor de verloren WK-finale van 2010.

Een maand na deze wedstrijd vertelde bondscoach Bert van Marwijk dat hij deze wedstrijd nog niet had teruggezien. Hij was er nog niet aan toegekomen en had er ook gewoon niet zoveel zin in. Weer enkele maanden later bekeek hij op verzoek van enkele journalisten de finale wel weer opnieuw. En ineens vielen de bondscoach allerlei zaken op.

De destijds ervaren emoties, waarvan hij dacht dat ze een wezenlijk onderdeel uitmaakten van het duel, werden vervangen door concrete wedstrijdbeelden. Momenten die je desgewenst nog zo'n veertig keer kon bekijken om ze vervolgens op hun specifieke 'waarde voor het voetbalspel' te schatten: wat dat ook precies moge betekenen. In elk geval werden eerdere conclusies over de door Spanje met 1-0 van Nederland gewonnen WK-finale door Van Marwijk bijgesteld.

'Dat we verdiend hebben verloren heb ik zelf gezegd,' zei hij. 'Maar daar moet ik op terugkomen. Het verschil was zo groot niet.'

Of deze invulling van de wedstrijd inderdaad klopt is niet met zekerheid te zeggen. Al is het voor iedereen die de WK-finale van 2010 nog niet heeft teruggekeken, raadzaam dit vooral wel te doen. En dat advies geldt eigenlijk voor alle wedstrijden van het Nederlands elftal. Tenminste, als je wilt weten hoe wij door de jaren heen speelden.

'Verrek, dat mocht toen nog.' Zittend in de wedstrijdbesprekingskamer op De Toekomst, het trainingscomplex van Ajax, keek de negenveertigjarige (spitsen)trainer John Bosman naar het Nederlandse openingsduel van het EK 1988 in West-Duitsland. De tegenstander was de Sovjet-Unie en centraal in de spits bij Nederland stond Bosman. Naast de gedrevenheid van vooral Frank Rijkaard viel hem op dat er verrassend vaak werd teruggespeeld op de keeper, waarna deze de bal in de handen pakte. Die regel was Bosman helemaal vergeten.

'Terugspelen op de keeper mocht inderdaad nog gewoon,' zei hij. 'Als je dat deed in een moeilijke spelsituatie kreeg je zelfs applaus van het publiek. Rust brengen met een bal op de keeper heette dat toen.'

Spelregelgoeroes en speelstijlhistorici herkennen de uitleg van Bosman, maar delen niet zijn verbazing. Zij weten precies welke voetbalregel wanneer en waarom werd aangepast. En vooral de historici kunnen dan ook vertellen wat de uiteindelijke gevolgen waren van de aanpassingen van de regels. Zoals vaker het geval is,

geldt ook bij voetbal dat de meest wezenlijke veranderingen zich vrij onopgemerkt voordoen. Het afschaffen van de terugspeelbal naar de keeper in 1992 – feitelijk een aanpassing van spelregel 12: terugspelen mocht nog wel, maar het aanraken van de bal door de keeper met zijn handen werd voortaan als unfair gezien en was daarmee verboden – had als achterliggende reden het vele tijdreken gedurende de laatst gespeelde WK in Italië in 1990. De FIFA ontnam verdedigende teams de mogelijkheid om met het voortdurend terugspelen van de bal kostbare tijd te winnen.

De gevolgen van de regelverandering waren veel groter. Zo werd ineens het meevoetballen van de doelverdediger een belangrijke extra kwaliteit. Tijdens keeperstrainingen werd voortaan ook het aannemen, passen en trappen getraind. Beginnend in het jeugdvoetbal, verdween langzaam de doelman die enkel goed was met zijn handen. Verder had de aanpassing ook gevolgen voor de gehanteerde speelwijze. Doordat de keeper de bal niet meer in zijn handen mocht nemen werd het aantrekkelijker te proberen de tegenstander al op zijn eigen helft de bal af te pakken. Terugspelen naar de keeper bracht immers niet langer rust, maar veroorzaakte onrust. In voetbaljargon betekende dat: ‘meer druk naar voren zetten’, of ‘vroeger de verdedigers afjagen’.

Los van deze specifieke en mogelijk voor een voetballeek wat te specialistische invulling maakt de verbazing van Bosman wel duidelijk dat voor wie het wil het terugkijken van hele wedstrijden de mogelijkheid biedt om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het voetbalspel.

Hoe vanzelfsprekend het vroeger was om te spelen met een vijfmans voorhoede. En hoe logisch het nu kan zijn om juist zonder een specifieke spits te spelen. Met een blik op het verleden is het mogelijk verbanden hiertussen te duiden en grip te krijgen op de ontwikkeling van voetbal. Dat het spel steeds sneller wordt gespeeld, met meer nadruk op de fysieke gesteldheid van spelers en met kleinere ruimtes op het veld, is bekend. Maar interessant is het om de wedstrijden van toen en de wedstrijden van nu niet als

appels en peren te beschouwen, maar beide als schakels in een langere ontwikkeling.

Zo constateerde Kees Rijvers, oud-international en voormalige bondscoach van het Nederlands elftal, in augustus 1988 dat de spelwijze van Nederland tijdens het Europees kampioenschap dat jaar en het spel dat hij in zijn jeugd in de jaren dertig zag bij NAC uit Breda, verrassend veel overeenkomsten had. De opstellingen waren compleet anders – 2-3-5 toen, en 4-4-2 in 1988 – maar de uitvoering op het veld verschilde niet zo veel. Middenvelders verdedigden mee. Spitsen lieten zich terugvallen. En de spelbepaler had ook toen een vrije rol, betoogde Rijvers. ‘Het voetbal van 1938 is dus in zekere zin te vergelijken met dat van 1988.’

Toch constateerde hij in het interview in weekblad *Voetbal International* ook twee grote verschillen. In zijn tijd, de jaren veertig en vijftig, kwam je pas op latere leeftijd tot bloei. In de jaren tachtig van de vorige eeuw waren eenentwintigjarige voetballers al topspelers. Verder was het aanbod van wedstrijden onvergelijkbaar met zijn jaren als actieve voetballer.

‘De huidige generatie heeft ’t voordeel dat ze veel topvoetbal op tv zien,’ zei Rijvers. ‘Ze kunnen ook vaak persoonlijk topwedstrijden bezoeken. Dat is ontzettend leerzaam. In mijn tijd kon ik Kick Smit maar zelden persoonlijk zien voetballen.’

Goed voorbeeld doet goed volgen; juist ook op het voetbalveld.

Maar in dit geval is de opmerking van Rijvers relevant vanwege de verwijzing naar de invloed van de televisie op de ontwikkeling van het voetbalspel. Aanvankelijk was deze invloed beperkt. Jarenlang werden wedstrijden pas uitgezonden op de Nederlandse televisie wanneer het stadion was uitverkocht. De relatie tussen voetbal en televisie betrof vooral het geld.

En toen was er ineens de herhaling.

Wanneer precies voor het eerst op de Nederlandse televisie tijdens een voetbalwedstrijd gebruik werd gemaakt van de herhalingsmachine is onbekend, maar het moet ergens eind jaren zestig zijn geweest. Het eerste gebruik in een livewedstrijd op Neder-

landse televisie was de Europacupfinale van 1972 tussen Ajax en Inter Milan in de Rotterdamse Kuip. En ook hier bleken de gevolgen groter dan aanvankelijk gedacht.

Inmiddels zijn er generaties van fervente voetballiefhebbers die nog nooit één wedstrijd in een stadion hebben bezocht. Goed beschouwd houden zij dus eigenlijk van televisievoetbal. Dit is een variant op het echte spel met als voornaamste kenmerk dat jouw blik wordt bepaald door de (televisie)regisseur van dienst. Als wisselgeld voor deze overgave krijg je de herhaling. Misschien klinkt dit hoogdravend, maar de overwinning van televisievoetbal op het daadwerkelijke spel in het stadion was onontkoombaar met de komst van de herhaling.

Dit boek, *Zo Speelden Wij* (zsw), bestaat uit reconstructies van veertien wedstrijden van het Nederlands elftal. De keuze voor specifiek deze wedstrijden is willekeurig noch compleet. Het is een particuliere keuze die hopelijk wordt gerechtvaardigd met de verhalen. Maar wie compleetheid verwacht oogst een zekere teleurstelling. zsw is geen boek met alle belangrijke interlands van Nederland. zsw is zelfs geen boek met een selectie van deze interlands. Het is hoogstens een boek met enkele tot de verbeelding sprekende interlands. Want *Zo Speelden Wij* is vooral een pleidooi voor de verbeelding.

Verder is *Zo Speelden Wij* mijn poging om de lezer een bepaalde blik op het voetbalspel te bieden. Een blik die het mogelijk maakt een wedstrijd te bekijken zonder de specifieke emoties die altijd weer bij een liveverslag horen. Een blik die voetbal als een spel in ontwikkeling ziet, waarbij de spelers en trainers van nu op de schouders staan van de spelers en trainers van toen. Een blik dus met historisch bewustzijn, maar zonder nostalgie, want het is te allen tijde ook een onderzoekende blik.

‘Ik ben het niet eens met jouw theorie,’ zei Michel Valke zittend achter de computer in zijn kantoor op Varkenoord, het trainingscomplex van Feyenoord. De zeventienvoudig international en oud-speler van onder meer Sparta, Feyenoord en psv is sinds

2006 als voetbal-videoanalist, een van de pioniers van dit nieuwe vakgebied. Met zijn achtergrond als topvoetballer is hij een zeer geschikt persoon om te oordelen over de invloed van het bekijken door jonge voetballers van trainingsbeelden van zichzelf.

‘Jezelf zien stimuleert het nemen van je verantwoordelijkheid en maakt het eenvoudiger om consequent te werken aan het verbeteren van jouw specifieke fouten,’ zei Valke ook. ‘Het grootste verschil tussen mijn generatie en de voetballers van nu is het straatvoetbal. Dat was een spel zonder vaststaande regels, waarbij meer van je eigen creativiteit werd gevraagd. Je moest het allemaal zelf uitzoeken. Bij Feyenoord proberen we die verantwoordelijkheid te benadrukken. Videoanalyse is een instrument om spelers te laten zien wat ze goed en fout doen. Maar het is niet bedoeld om hun keuze te beperken, juist niet.’

De door Michel Valke betwiste theorie bestaat uit een viertal voorwaarden (a, b, c, d) en een door mij geformuleerde hypothese.

- a) Een onderdeel van leren voetballen is jezelf spiegelen aan een voorbeeld. (Volgens Valke en zijn collega-videoanalist, de zeventwintigjarige Yori Bosschaart, is dat iets van alle tijden.)
- b) Dat voorbeeld kan een bekende (prof)voetballer zijn: een soort idool. (In het geval van Valke zelf was dat vaak Willem van Hanegem.)
- c) Dat voorbeeld ben je tegelijkertijd ook zelf: tenminste het beeld dat je van jezelf hebt als voetballer. (Valke bekende dat hij enigszins schrok toen hij zichzelf voor het eerst als prof zag spelen op de televisie. Het beeld dat hij van zichzelf had kwam niet overeen met de nogal vreemde beelden van hem als Sparta-speler bij *Studio Sport*. ‘Ik bleek een heel lelijke stijl van lopen te hebben.’)
- d) Door het consequente gebruik in de jeugdopleiding van tijdens training gefilmde beelden komt het beeld dat je van jezelf hebt steeds beter overeen met hoe je daadwerkelijk voetbalt. (Bij Feyenoord geldt dat voor spelers vanaf hun twaalfde, maar dat is facultatief. Het is bedoeld om spelers te laten wennen hun eigen

prestatie te beoordelen. Vanaf 16 jaar worden dergelijke analyses vaker verplicht gesteld. Het betreft altijd wedstrijdmomenten, nooit hele wedstrijden. Drie zaken vielen Valke op. Allereerst dat aanvankelijk spelers niet graag terugkeken. Ten tweede dat met de jaren steeds meer spelers dat wel doen. Ten derde dat veel spelers hun prestaties vóór het bekijken van de beelden vaak slechter inschatten dan ze in werkelijkheid waren. ‘Hé, ik speelde eigenlijk best aardig,’ is een vaak gehoorde reactie. Dat laatste gold ook voor trainers. Hun idee van de prestaties van spelers werden ook vaak positief bijgesteld na het zien van de beelden.)

Verbonden aan deze vier zaken is een hypothese met betrekking tot de ontwikkeling van het voetbal. ‘Het consequente bekijken van trainingsbeelden van zichzelf door jeugdspelers vergroot uiteindelijk de voorspelbaarheid van hun spel tijdens wedstrijden.’

‘Dat zie ik dus in de praktijk niet,’ zei Valke. ‘Voor ons is de videoanalyse vooral een extra instrument om een speler beter te maken. Mijn ervaring tot nu toe is dat het een uiterst nuttig en effectief instrument is. Videoanalyse maakt voetballers beter. Maar het belang daarvan voor de ontwikkeling van voetballers moet niet worden overdreven.’

Mogelijk is het ook nog te vroeg om te begrijpen wat de effecten zijn van het gebruik van videoanalyse in de jeugdopleiding. In de komende veertien verhalen wordt deze hypothese in elk geval nergens expliciet duidelijk gemaakt. Net zoals ook nergens een concrete vraag wordt gesteld betreffende de ontwikkeling van het voetbalspel. Als er al een antwoord te vinden is op deze hypothese, dan is dat terloops en dus ook vooral te danken aan de verbeeldingskracht van de lezer zelf.

Ooit bevond het voetbalspel zich grotendeels in het rijk der verbeelding. Slechts enkele duizenden bezochten een wedstrijd. De rest volgde het spel via de verhalen: verteld door een ooggetuige, opgeschreven in de kranten of rechtstreeks verslagen via de radio. Met de komst van de televisie heeft het spel zich steeds meer

verplaatst naar het rijk van het beeld. Dit boek is een poging van mij om die ontwikkeling te begrijpen en waar mogelijk te duiden. ‘Een deel van het plezier van het bezoeken van een wedstrijd is om de volgende dag in de kranten te lezen wat de sportjournalisten denken dat er is gebeurd. Dit plezier wordt verlengd door de wedstrijdbeelden. Deze kan je bekijken om te zien wat daadwerkelijk gebeurde. Datgene wat je je uiteindelijk denkt te herinneren van dat gevecht wordt dan een amalgaam van wat je dacht dat je zag, wat je in de kranten las en wat je zag bij het zien van de beelden.’

Aldus schreef de Amerikaanse journalist en schrijver A.J. Liebling in zijn klassieke boksboek *The Sweet Science. Zo Speelden Wij* is hopelijk een aanvulling op een dergelijk amalgaam van het Nederlands elftal.

Arthur van den Boogaard, juni 2014

1

De Lessen van Darlington

21 december 1907

Darlington, Engeland, aanvang 14.15 uur (Greenwich Time)

Engeland (amateurs) – Nederland 12-2

Hij spreekt als een Nederlander. In zijn blik schuilt de diepe overtuiging van eigen kwaliteit. Even lijkt het alsof wat eerder vandaag gebeurde alweer is vergeten: de verwachtingen, de overrompeling, het tegenstribbelen, de blamage. De aanwezigen in de eetzaal van het King's Head Hotel in het Engelse Darlington weten daarvan. Ze hebben het zelf ondervonden of van buitenaf aanschouwd.

Verdediger Louis Otten van Quick uit Den Haag met wie hij ruim tien minuten lang zo'n ongelukkig backstel vormde.

Halfspeler Karel Heijting van het Haagse H.V.V. die op zijn aandringen de positie van Otten overnam.

Linksmidden Tonny Kessler, ook H.V.V., die met zijn lange en zware lichaam op het door de hevige regenval van de laatste dagen spekgladde veld geen moment zijn normale fysieke spel had kunnen spelen.

Diens clubgenoot, Lo la Chapelle, doelverdediger van dienst en van de zeven debuterende spelers vandaag toch verreweg de meest onfortuinlijke.

Middenvoor Cas Ruffelse, veel te egoïstisch, maar met twee doelpunten juist weer de gelukkigste debutant.

En natuurlijk ook diens clubgenoot bij Sparta, Bok de Korver,

die als spil zoals altijd kranig hard werkte en met wie hij ook deze keer kundig kort spel had.

Als het Nederlands elftal hebben ze de wedstrijd in het Engelse Darlington anderhalf uur lang moeten ondergaan: zij, hij en de overige vier herenspelers die, passend bij het vertrouwde piramidesysteem van 2-3-5, de voorhoede complementeerden: de vleugelmannen Iman Dozy en Caius Welcker en de binnenspelers Jan Thomée en Edu Snethlage.

Verder kennen ook de meegereisde officials van de Nationale Voetbal Bond, de NVB, het spelverloop. Commissaris De Haan, tweede voorzitter en elftalleider Carl Hirschman, de aanwezige leden van de voor selectie van spelers verantwoordelijke Nederlandsch Elftal Commissie, de NEC, de heren Bill Dijkhoorn, Gijs

Jannink en Jan van den Berg: ze hebben het allemaal gezien. En met hen keken de journalisten, de scribenten van dag- en weekbladen, die ook nu weer nadrukkelijk aanwezig zijn bij dit door de Engelse voetbalbond aangeboden afsluitende *banquet*.

Het is pas luttele uren geleden, veel te kort om nu al alle wedstrijd-details te zijn vergeten. De complete mistrap van doelverdiger La Chapelle toen de bal nauwelijks tien seconden na de kick-off van de Engelsen al voor zijn voeten kwam en waarna deze achter de rug van de keeper in het heiligdom verdween. Het tweede, derde en vierde Engelse doelpunt die al na tien minuten waren gemaakt. De eerste hoekschop voor Nederland, toegekend in de 44ste minuut, die de opmaat werd tot de geredde vaderlandse eer: 5-1, tevens de ruststand. Het gemak waarmee de Engelsen na de rusttijd in minder dan vijftien minuten wederom vier keer wisten te doelpunten. Hoe, met nog bijna een kwartier te gaan, ook het tiende punt door Engeland op het scorebord werd gezet. En hoe vervolgens in halve duisternis de wedstrijd was uitgespeeld. Het was een oorwassing van jewelste geweest, die ze allen niet licht zouden vergeten. En toch, terwijl hij daar nu zo staat, licht voorovergebogen, beide handen steunend op de lange eettafel, lijkt dit allemaal nooit te zijn gebeurd. Er is gevoetbald. Er is verloren. Er is zelfs dik verloren. Maar de gespeelde wedstrijd is inmiddels overgoten met goedpraterij, vaderlandse sentimenten en zelfgekozen of elders gevonden stokpaarden. Ook hij doet daar vrolijk aan mee: zoals na hem zoveel anderen – spelers, trainers, burgers en buitenlui – juist daaraan zoveel plezier zullen beleven. Ook hij verkiest woorden boven het patroon van voldongen feiten: de taal boven het gespeelde spel. Ook hij laat zich graag meeslepen in het geconstrueerde verhaal over wat er zojuist is gebeurd. Ook hij dus.

Wie hij is? Ben Stom. Geboren als Bertus Martinus Stom op 13 oktober 1886 te Apeldoorn. Met clubvoetbal gestart bij Robur et Velocitas. Groot gegroeid als speler bij de militaire Cadetten Voetbal Vereniging Velocitas in Breda. Het leger past bij hem. Na de vooropleiding in Alkmaar is hij toegelaten op de Koninklijke Mili-

taire Academie te Breda. Deze officiersopleiding heeft hem opgeleid tot luitenant met als doel plaatsing in Nederlands-Indië.

Allemaal feiten, toch is het niet specifiek deze Stom die spreekt. Wie spreekt is de aanvoerder van het Nederlands elftal. Hij, Ben Stom – of Jos, zoals zijn voetbalmakkers hem noemen – hij heeft vandaag, 21 december 1907, leiding gegeven aan het elftal internationals die de grootste nederlaag uit de geschiedenis van het Nederlands voetbalteam hebben geleden.

Ooit zal deze wedstrijd gelden als kantelpunt: zullen sporthistorici wijzen op het belang van het grote verlies. Hoe geleerd werd van de Lessen van Darlington. Hoe veelvuldig en nadrukkelijk de uitspraak van de Engelse official Hughes – nauwelijks een halfuur geleden gedaan – hoe vaak juist deze uitspraak werd aangehaald als oplossing voor het vaak te opportunistische en onsamenvangende spel van Nederland: ‘De halfspelers vergaten dat ze niet alleen de eerste linie van de verdediging zijn, maar tevens de tweede linie van de aanval.’

De door historici gereconstrueerde ‘Darlingtonse Les’ zal luiden dat ‘middenlinies wedstrijden winnen’. Minder de hoge, lange bal spelen van de zogenaamde *longpassing*, en meer de bal op drijven en waar mogelijk met combinatievoetbal, het *driehoekspel*, de aanval zoeken. Een spelstijl die – zoals de Engelse aanvoerder Vivian Woodward straks uitvoerig zal gaan beweren – eigenlijk verdraaid goed past bij de zo van zichzelf overtuigde Nederlander. Als hij tenminste wenst te trainen: op de techniek, op het correct inspelen van een nevenman, op consequent samenspel.

Stom weet niet van het historische kantelpunt. Stom kan dat ook niet weten. En toch spreekt hij, de aanvoerder van het Nederlands elftal, precies de woorden die op dit moment gesproken dienen te worden. Het zijn Engelse woorden; als een goede gast spreekt Stom de taal van de gastheer. Maar het is vooral de Nederlander in hem die spreekt.

‘*Thank you,*’ zegt Stom. Hij dankt eerdere sprekers voor hun woorden. Hij dankt hen specifiek voor de goede raad zich nim-

mer door een zware nederlaag te laten ontmoedigen. En hij dankt het gehele amateurelftal van Engeland voor hun vriendschappelijkheid in en buiten het speelveld.

‘*Thank you, England,*’ zegt Stom tegen de grondleggers van het moderne voetbal. ‘Heel veel dank voor alles.’

I

Wat doet hij nou? De ruim achthonderd, voornamelijk Belgische toeschouwers in het stadion van Beerschot in Antwerpen kijken al de hele middag hun ogen uit, maar wat er nu gebeurt?

In hun allereerste officiële interland heeft het Nederlands elftal bij voortduren gedomineerd. Alleen door het sterke optreden van de Belgische keeper Eric Thornton is het slechts 1-0 voor Nederland, doelpunt Eddy de Neve. De laatste paar minuten nemen de Belgen, ondanks de tegenwind, ineens het initiatief. Kapitein Camille van Hoorden dreef zojuist nog de bal over de middenlijn en poogde zijn voorwaartsen te bereiken met een gestoken bal, een *through pass*. Tevergeefs. Een van de Nederlandse achterspelers onderschepte de bal en speelde deze vervolgens terug op zijn keepende nevenman, Reinier Beeuwkes.

Niets aan de hand.

Leek het.

Want ineens – precies het moment waarop iedereen in het stadion in Antwerpen zich op deze 30ste april 1905 afvraagt wat die technisch vaardige Hollandse verdediger doet – vlak voordat de uitlopende Beeuwkes de bal wil wegschoppen, raakt de Nederlandse achterback het bruine leder nog licht aan. De doelverdediger trapt een gat in de lucht en de bal rolt met ‘een trekschuitvaartje’ in het lege doel. De Hollandse maagdelijkheid in het internationale voetbal heeft precies tachtig minuten geduurd. Voor het eerst in de geschiedenis heeft het Nederlands elftal een officieel tegendoelpunt geïncasseerd. De maker: Bertus Martinus Stom.

II

De golvende Noordzee tussen Nederland en Engeland lonkt op donderdag 19 december 1907. Vlak voor vertrek met de Harwichboot Dresden vanuit Hoek van Holland hebben de spelers en officials van het Nederlands elftal van enkele bestuursleden van Sparta uit Rotterdam een uit witte en rode bloemen samengestelde knoopsgatruiker gekregen. Ook Ben Stom, straks in Darlington voor de eerste keer aanvoerder, heeft er een op zijn jas gestoken. Als enige speelde hij alle interlands tot nu toe; zeven in totaal. Stom is recordinternational en verheugt zich op de wedstrijd tegen de Engelse amateurs. Net zoals hij, zo'n tweeënhalf jaar geleden alweer, zich verheugde op zijn en Nederlands allereerste interland.

Met drie doelpunten van middenvoor Eddy de Neve was die wedstrijd in de verlenging alsnog ruim gewonnen. Na de 1-4 te Antwerpen had Stom veel lof gekregen. Het eigendoelpunt was in de meeste kranten omschreven als 'een misverstand' tussen hem en keeper Beeuwkes. Verder stemde zijn optreden tot veler tevredenheid.

Hijzelf was ook best tevreden geweest. Zijn spel was zoals het spel waarmee hij negen dagen eerder bij het Nederlandse publiek bekend was geworden in een wedstrijd van het Bondselftal. Dit team, door de NVB vanaf 1894 enkele malen per jaar samengesteld voor duels tegen internationale teams, gold inmiddels als voorloper van het officiële Nederlands elftal. Ondanks de nodige scepsis bij enige perslui over zijn kwaliteiten als relatief kleine en pas achttienjarige verdediger uit Breda was hij op Goede Vrijdag 21 april 1905 een van de elf uitverkorenen geweest die op het veld van het Haagse H.V.V. speelden tegen de Engelse ploeg London Caledonians.

Ruim zeventuizend toeschouwers waren direct getuige van het debuut van Stom en nadien, indirect, nog eens een veelvoud aan overige geïnteresseerden door alle verhalen in kranten en sport-

bladen. Hen vielen vooral zijn technische capaciteiten op. Bij het zuiveren van terrein, het verdedigen, koos hij nimmer voor de vervelende benenstokschopperij, maar trachtte hij op faire wijze de tegenstander de bal af te nemen. Waar andere backs bij de opbouw veelal kozen voor een *longshot*, zocht Stom dan juist de hulp van een nevenman. Met driehoekspel de halfbacklinie en de voorhoede bereiken: zo was hij dat gewend bij zijn Bredase club Velocitas, dus zo deed hij het ook op die Goede Vrijdag van 1905.

In de rust van de uiteindelijk met 3-2 verloren wedstrijd tegen de Londense ploeg had aanvoerder Van Waveren hem een speciaal compliment gemaakt. Deze verdediger van HFC uit Haarlem was onder de indruk van het gemak waarmee debutant Stom met beide benen trapte. Hij onderging deze lofbetuiging als vanzelfsprekend. Links of rechts kicken was hem van jongs af aan al eender. Door die veelzijdigheid was hij nadien in het Nederlands elftal wisselend aan de linker- en rechterkant in de verdediging opgesteld. Veel verschil maakte dat niet; de afgelopen jaren behoorde hij met zijn felle achterspel telkens tot de uitblinkers. Zelfs na de fikse 5-0 uitnederlaag tegen België in 1906 was hij geprezen als uitmuntend verdediger én als verrassende helper in de aanval. En onlangs had Chris Groothoff, scheidsrechter, groot kenner van de voetbaltactiek en hoofdredacteur bij *Het Sportblad*, hem zomaar vergeleken met Jules van der Linden, de technisch vernuftige verdediger van het Amsterdamse RAP en volgens de verhalen een van de supercracks van de jaren negentig. Dat was toch niet mis.

Hangend over de reling op het buitendek van de Harwich-boot Dresden zuigt Stom de longen langzaam vol. Niet te diep, anders gaat hij kuchen. En kuchen leidt zomaar tot overgeven. En overgeven heeft hij al genoeg gedaan. Hij mag zich dan sinds kort officier noemen, afgestudeerd aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda, talent voor varen heeft hij niet, nooit gehad ook. Vrij snel nadat de Dresden de haven van Hoek van Holland verruilde voor open zee, had Stom de buitenlucht opgezocht. Team-

genoten spraken van een nogal groenig gezicht. Groenig was ook het goedje dat vervolgens bij tijd en wijle uit zijn mond spoot.

Na enkele uren was het wel wat beter gegaan. Stom had zelfs geslapen, hoewel maar kort. De slaaphut was te benauwend. Zweetluchten van teamgenoten dreven hem naar het buitendek. Je voelt de golfslag daar het hevigst, maar de lucht is in elk geval fris.

Zachtjes ademt hij in. En net zo geconcentreerd ademt hij weer uit.

In aanloop naar het duel in Darlington was er ineens weer kritiek. Stom zou voor een verdediger te veel de neiging hebben naar voren te spelen. Zowel leden van de NEC als enkele perslui spraken hem daar vroeger al op aan. Maar rond de proefwedstrijd afgelopen zondag tegen De Zwaluwen, het tevens door de NEC samengestelde sparringteam van sterke nationale spelers, keerde dit verwijt ineens vrij sterk terug in de pers. Journalist Doe Hans van het weekblad *De Sport* en ook Groothoff van *Het Sportblad* hadden de in 4-4 geëindigde oefenwedstrijd bekeken. De laatste schreef dat Stom 'momenten van schitterend spel afwisselde met gevaarlijk opdringen waarbij hij de geheele verdediging in den steek liet'.

Doe Hans had voorafgaande aan de wedstrijd al serieuze vraagtekens gezet bij Stoms selectie. Als argument wees Hans op het 'matig spel van Stom' in het afgelopen seizoen bij zijn nieuwe club HFC in Haarlem op de positie van kanthalf. 'Als midden-speler zouden we ons dan ook beslist moeten verklaren tegen een plaats voor hem in 't Nederlandsch elftal. Hij is nu echter gekozen als achterspeler: hij teert dus nog op z'n ouden roem en hoewel niemand ons zal tegenspreken, dat Stom de officier-speler niet meer is Stom de cadet-speler, willen we hopen, dat hij in Engeland nog te pakken zal krijgen 'n vlaag van z'n ouden vorm.'

Het waren enigszins harde woorden. Onterechte harde woorden. Tegen De Zwaluwen had hij in zijn streven het ongelijk van Doe Hans aan te tonen misschien te geforceerd gespeeld, te gehaast het driehoekspel gezocht. Maar hij had ook als vanouds gretig geduellerd: bij elke losse bal 'inloopen', zoals Eddy de Neve,

zijn oud-ploeggenoot bij Velocitas, dat felle doorjagen noemde. Juist de verrassende snelheid bij het inloopen bracht hem als aanvaller veel succes, beweerde de inmiddels als militair in Nederlands-Indië werkzame De Neve. Verdedigers raakten daardoor in paniek, voelden zich opgejaagd.

Stom vond inloopen om diezelfde reden een belangrijk wapen voor verdedigers. Snel de bal veroveren betekende immers sneller bouwen aan een nieuwe aanval. En in de wedstrijd tegen De Zwaluwen had het, zoals wel vaker, bij veel van zijn teamgenoten juist aan die felheid ontbroken.

Pfffff. Langzaam in. En pfffff, weer langzaam uit. Langzaam in. En pfffff, weer langzaam uit. Gestaaft ademen bezweert zijn onrustige maag. Eerder stond Stom hier aan de reling met Bok, de spil van Sparta. De golven van de Noordzee hadden ook vat op hem gekregen. Terwijl bijna al hun nevenmannen de avonduren druk pratend doorbrachten in de scheepsbar betaalden Bok en hij rijkelijk hun tol aan de god van de zee. Het was gek, maar samen kotsen over de reling werkte troostend. Zoals Stom gedurende een wedstrijd ook troost vond in kundig kort spel met Bok. De Spartaan voetbalt met techniek, met vernuft en met overzicht. En ook hij moet niets hebben van benenstokschopperij, zonder daarbij het harde werken te schuwen.

Eigenlijk kan in deze selectie naast Stom zelf alleen Bok de felheid van het inloopen een hele wedstrijd lang opbrengen. Misschien komt het door hun achtergrond. Bok is als zoon van een winkelier net als hij opgegroeid in een middenklasse milieu: ze zijn gewend hard te moeten werken voor een inkomen. Het merendeel van de spelers in het Nederlands elftal kent een betere achtergrond: ondanks de toename van het arbeidersvoetbal, de groeiende populariteit van het spel bij het volk in de laatste jaren, heeft het spel nog steeds een elitaire uitstraling. Jongens als Welcker en Kessler, rechtenstudenten, of Thomée, Snethlage en Otten, alledrie geneeskundestudenten, weten vanaf hun geboorte al dat ze goed terecht komen. Voor Bok en hem ligt dat anders.